

Lijmbes-eter in de knoei

Carel de Vink

Op de lijst van Nederlandse Rode Lijsters staan twee heuse lijsters: de Kramsvogel (gevoelig) en de Grote Lijster (kwetsbaar). Twee forse lijsters. De Kramsvogel krijgt als trekvogel en overwinteraar regelmatig aandacht in De Korhaan. Dat die soort ook in Nederland broedt, mag hier wel even kort gememoreerd worden. Al neemt het aantal broedgevallen van de 'krammen' gestaag af na een piek in de jaren 70 en 80 van de vorige eeuw. In 1984 en 1985 zijn er ook broedgevallen in Het Gooi vastgesteld (Jonkers et al., 1987). Maar inmiddels worden hier geen broedsels meer vastgesteld. Dat ligt anders bij de Grote Lijster. Die zien we juist nauwelijks in het winterseizoen. Als broedvogel echter kunnen we hem in afnemend aantal begroeten langs onze heidevelden, op landgoederen en in villawijken. Ook op begraafplaatsen en aan bosranden is de 'dubbele lijster' te verwachten.

Expansie gekeurd

Vanouds was deze lijstersoort een zeer schaarse broedvogel in Nederland. Vanaf het einde van de negentiende eeuw vond er expansie vanuit het oosten plaats. Het oudst bekende broedgeval in onze streken vond plaats in 1868 in Eemnes. Er volgde geleidelijke toename. Rond 1970 werd geschat dat er tussen Vecht en Eem sprake was van ongeveer 200 broedparen (Alleyn et al., 1971). Dat aantal kunnen we ons nu niet meer voorstellen. In 1987 wordt melding gemaakt van 25-50 broedparen (Jonkers et al., 1987). De huidige broedvogelinventarisaties laten zelden meer dan een of twee broedparen zien per gebied. Een paar gunstige uitzonderingen: Einde Gooi in 2015 met 6 en Wester- en

Grote Lijster

Jan van Gastel

Bussummerheide (2016) met 8 territoria. Als broedvogel verdween de 'Grauwe Lijster' bijvoorbeeld uit het Laegieskamp en van de Laapersheide. In veel andere, vanouds bezette gebieden, is hij onregelmatig nestelend aanwezig. Niet voor niets staat hij op de alarmlijst!

Speuren op 'waarneming.nl' geeft weinig spectaculairs te zien. Slaapgroepen tellen bij ons zelden meer dan 20 exemplaren (sinds 2015: zeven data met 21 tot 25 exemplaren in juli tot september). Dat moet vooral rond 1980 wel anders geweest zijn. Helaas zijn dergelijke gegevens niet ingevoerd. Zelf zag ik op 25 juli 1971 net buiten ons gebied een aantal van 40 op een slaaplocatie bij Soest. Dergelijke groepen, soms wel meer dan honderd, zijn na het broedseizoen nog te vinden in de Gelderse Achterhoek en Twente; ook nog in het noorden en uiterste zuiden van Limburg. Daar liggen ook de grootste broedconcentraties. Het zijn ook de plekken waar in de winter sprake is van wintergroepen. Bij ons komen we in de winter maar enkele overwinteraars tegen. De herfst- en voorjaartrek zorgt nog weleens voor een verrassing, evenals plotselinge verplaatsingen bij een vorstnival. Uit eigen aantekeningen noem ik de trek van 60 exemplaren over Laren op 9 november 1996; 90 in één groep over Bussum op 22 april 1998 en een vorstvlucht van 28 daar tijdens ijzel op 2 januari 1996. Toch wel allemaal 'oude' gegevens. Na 2005 kom ik tijdens de herfsttrek slechts eenmaal

een waarneming van 20 exemplaren bij Trektelpost Corversbos tegen (14 oktober 2013); alle andere trekaantallen liggen lager.

Al is de Grote Lijster een schaarse broedvogel en wintergast, toch behoort hij bij de vroegste lentezangers. Al op nieuwjaarsdag en zelfs al rond kerst valt zijn 'verkorte' Merelzang te horen. Voluit, en niet murmelend zoals bij andere vroege zangers. Hoog in een boom, liefst in het volle zonnetje. Zo leerde ik hem ook kennen als tienjarig, beginnend vogelaartje. Zijn gewoonte om ook bij slecht weer zo'n hoge zangplaats te kiezen, heeft hem bij de Britten de bijnaam 'Stormcock' bezorgd. Als een torenhaan torent hij boven het landschap uit. Zijn Duitse en Engelse naam verwijzen, evenals zijn wetenschappelijke naam, naar zijn voedingsgewoonte: *Turdus viscivorus* (eter van maretak). Hij is een van de weinige vogels die de witte besen van de 'mistletoe' eet en zo helpt bij het verspreiden van deze parasitaire plant. Vandaar 'mistlethrush' en 'Misteldrossel'. In historische Romeinse geschriften wordt daarover een spottende opmerking teruggevonden: deze vogel draagt bij aan zijn eigen ondergang; hij verspreidt de besen waarvan lijm gemaakt wordt om (met lijmstokken) vogels te vangen!

Hoge bomen, lage begroeiing

Zijn broedgebied bestrijkt vrijwel heel Europa tot de Wolga. In het zuiden vormt de Middellandse Zee de grens; ten

Grote Lijster

Jan van Gastel

zuiden ervan wordt wel overwinterd. In het noorden blijven de kuststreek van Noorwegen en het gebied ten noorden van de poolcirkel ongebruikt, al meldt de Europese verspreidingskaart het broeden op IJsland. Naast een Noord-Afrikaanse, komt ook in Azië een ondersoort voor, die zuidwaarts tot in Nepal broedt. Net als bij ons staat in Groot-Brittannië de Grote Lijster op de Rode Lijst vanwege een afname in de laatste vijfentwintig jaar. Ook net over onze landsgrenzen neemt de Grote Lijster af. Voor een deel wordt dat verklaard door zijn foerageergedrag: al broedt hij in hoge bomen, zijn voedsel zoekt hij op de grond. Liefst op ietwat vochtig grasland of akkers met lage begroeiing. Eventueel in lage heide. Doordat minder vee buiten graast, is het areaal hooiland toegenomen. Vergrassing van de hei, verdrijving van graslanden, verruiging van natuurgebieden, het omzetten van weiland naar natte, nieuwe natuur ofwel naar maisakkers, het speelt hem bepaald niet in de kaart. Het zal niet meevallen om het tij te keren.

Heldhaftige verliezer

Broedde de Grote Lijster vroeger ook nog in stadsparken en villatuinen, nu zien we dat minder en minder. Niet dat dit alleen maar negatief is. Duitse publicaties melden dat de stadse nesten minder natuurlijk materiaal bevatten; in toenemende mate wordt gebruik gemaakt van 'rommel': plastic, ballonresten, papier, draden, waarin jonge vogels verstrikt raken en zo aan hun einde komen. Het nest wordt hoog in een stamvork gebouwd. Eind februari zitten de eerste vrouwtjes op 4 of 5 eieren. De zang verstomt prompt, om kort weer op te bloeien in geval van een tweede broedsel in de loop van mei. Het stilvallen van de zang maakt het inventariseren lastig. Wanneer onze Vogelwerkgroep eind maart aan de slag gaat, zingt er al bijna geen enkele Grote Lijster meer. Het is dan opletten of de droge ratel van het mannetje de aanwezigheid van een territorium verraad. Beide vogels voeren de jongen. Insecten, inclusief rupsen en larven, maar voornamelijk wormen en

ook wel slakken vormen het voedsel. In de herfst volgt de overstap naar bessen. Een overwinteraar kan heel fanatiek zijn voedselboom of -struik verdedigen, zelfs tegenover Gaaien en Eksters. Die trouwens ook in de lente bij het nest de volle laag krijgen. Kon de *Turdus viscivorus* zijn landelijke positie ook maar zo heldhaftig verdedigen! Voorlopig blijft hij de enige die de naam lijster draagt onder onze Rode Lijsters.

Bronnen

- Alleyn, W.F. et al., 1971. *Avifauna van Midden Nederland, Assen*.
- <http://s1.sovon.nl/ebcc/ea/?species=1=12020>
- <https://app.bto.org/birdfacts/results/bob12020.htm>
- <https://www.brodowski-fotografie.de/boobachtungen/misteldrossel.html>
- <https://gooi.waarneming.nl>
- Jonkers, D.A. et al., 1987. *Vogels tussen Vecht en Eem*, Hilversum.